

Журавель К. О.
студентка,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Науковий керівник: Арестов С. В.
доцент кафедри економіки та підприємництва,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-438-5-6>

ТЕОРІЯ ЗОВНІШНІХ ЕФЕКТІВ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ВПЛИВИ НА ЕКОНОМІКУ

Зовнішні ефекти або екстерналії-це економічні наслідки, що виникають через діяльність одного суб'єкта та впливають на інші, які не беруть участь у відповідній угоді. Ці ефекти можуть бути як позитивними, так і негативними, причому вони суттєво впливають на економічну ефективність і розподіл ресурсів. Теорія зовнішніх ефектів є важливою складовою економічної науки, оскільки допомагає зрозуміти, як і чому втручання уряду може бути необхідним для вирішення проблем ринкових провалів.

Негативні зовнішні ефекти виникають тоді, коли діяльність однієї сторони призводить до витрат або збитків для інших суб'єктів, які не беруть участі в ринкових відносинах. Прикладом можуть бути промислові викиди, які забруднюють повітря або воду і шкодять здоров'ю людей та навколишньому середовищу. Через ці дії виникають додаткові витрати для суспільства, такі як витрати на охорону здоров'я або очищення навколишнього середовища, що не враховуються в ціні продукту, що виробляється.

Такі ефекти призводять до надвиробництва товарів та послуг із негативними зовнішніми ефектами. Це означає, що фірми виробляють більше товарів, ніж потрібно з точки зору суспільної ефективності, оскільки не сплачують повних витрат, пов'язаних із забрудненням або іншими збитками. Наприклад, промислове підприємство викидає забруднювальні речовини в атмосферу, що призводить до погіршення якості повітря та проблем зі здоров'ям місцевих жителів. Витрати на лікування та збитки від погіршення здоров'я не включаються в ціну продукції цього підприємства. Це призводить до заниженої вартості товарів, надвиробництва та надмірного забруднення [1].

Позитивні зовнішні ефекти виникають, коли діяльність одного суб'єкта приносить вигоди іншим, і ці вигоди не відображаються в ціні товару чи послуги. Наприклад, інвестиції в освіту або наукові дослідження можуть мати позитивний вплив на суспільство, оскільки

підвищують рівень знань, інноваційність та продуктивність праці, що приносить користь економіці загалом. Наприклад, коли компанія інвестує в розвиток нових технологій, інші фірми можуть користуватися цими інноваціями, не сплачуючи за них. Це сприяє підвищенню ефективності та зростанню економіки в цілому.

Методи регулювання зовнішніх ефектів

Для вирішення проблем, спричинених зовнішніми ефектами, держава може вживати певних заходів. Серед основних способів регулювання виділяють:

1. Податки та субсидії: Для негативних зовнішніх ефектів застосовуються коригуючі податки, які збільшують граничні витрати фірми до рівня суспільних витрат. Такі податки називаються податками Пігу і спрямовані на те, щоб фірми враховували всі витрати, пов'язані з їхньою діяльністю. Для позитивних зовнішніх ефектів держава може надавати субсидії, щоб стимулювати виробництво таких благ. Наприклад, введення податку на викиди парникових газів змушує компанії шукати більш екологічні технології, зменшуючи шкідливий вплив на навколишнє середовище. З іншого боку, державні субсидії на освіту сприяють збільшенню кількості кваліфікованих працівників, що позитивно впливає на економіку.

2. Адміністративні методи: Держава може вводити екологічні стандарти, які обмежують рівень шкідливих викидів або вимагати від компаній зменшувати рівень забруднення. Штрафи за перевищення встановлених норм є одним із засобів примусу до виконання стандартів.

3. Ринкові механізми: Одним із ринкових методів регулювання є система торгівлі правами на забруднення. Фірми, які можуть зменшити свої викиди, мають можливість продати ці права іншим компаніям, що стимулює екологічні інновації та зменшення шкідливих викидів.

Відомий економіст Рональд Коуз запропонував альтернативний підхід до вирішення проблеми зовнішніх ефектів. Він вважав, що за умов чітко визначених прав власності та низьких трансакційних витрат сторони можуть самостійно вирішити проблеми зовнішніх ефектів шляхом перемовин.

Теорема Коуза стверджує, що в такому випадку втручання держави не є обов'язковим, оскільки сторони зможуть досягти оптимального результату через переговори. Наприклад, якщо підприємство забруднює річку, яка належить громаді, громада може домовитися з підприємством про компенсацію або вимагати зниження рівня забруднення. Це дозволить внутрішньо вирішити проблему без державного втручання [2].

Теорія зовнішніх ефектів знаходить широке застосування в різних галузях економіки, особливо в екологічній політиці. Один з найвідоміших прикладів – система торгівлі квотами на викиди парникових газів, що функціонує в Європейському Союзі. Компанії

мають встановлені квоти на обсяги викидів, і якщо їм вдається скоротити свої викиди, вони можуть продати надлишок квот іншим компаніям, що стимулює екологічну ефективність.

Іншим прикладом є субсидії на розвиток відновлюваних джерел енергії. Уряди багатьох країн підтримують інвестиції в екологічні проекти, що знижує залежність від викопного палива та стимулює розвиток нових технологій.

Таким чином зовнішні ефекти-це невід’ємна частина економіки, яка може як негативно, так і позитивно впливати на загальний добробут. Регулювання зовнішніх ефектів через податки, субсидії та ринкові механізми дозволяє мінімізувати шкоду та максимізувати користь для суспільства. Теорія Коуза пропонує ринкове рішення проблеми зовнішніх ефектів через перемовини, що робить її важливим елементом у сучасній економічній політиці.

Цей баланс між регулюванням і ринковими рішеннями дозволяє забезпечити більш ефективне використання ресурсів і сприяє сталому економічному зростанню.

Література:

1. Майер Дж.М. Раух Дж. Е. Основні проблеми економіки розвитку. Київ : Либідь, 2003. 688 с.

2. Отрошко О.В. Суспільні блага: уявні та дійсні відмінні риси. *Теоретичні та прикладні питання економіки*: зб. наук. праць. Київ : Київ. ун-т. Вип. 26. 2011. С. 70–74.